

Phyllis Zagano: Katolikus női diakónusok

(America, 2003. február 17-i szám)

Hol tart ma a vita?

A Vatikánban közreadásra vár egy teológiai tanulmány a diakonátusról, amely semmi jót nem ígér a női diakónusoknak. Másrészt viszont úgy tűnik, hogy a hírek, melyek szerint a Vatikán kizárta a nőket a diakonátusból is, nem igazak, legalábbis egyelőre nem.

A *Nemzetközi Teológiai Bizottság* jóváhagyott egy tanulmányt a diakonátus kérdéséről 2002. szeptember 30. és október 4. között tartott konferenciája alkalmával. Utána hírügynökségek a valóságnak megfelelően arról tájékoztattak, hogy a női diakónusok ügyét nem húzták át végleg, a bizottság főtitkára, *Georges Cottier* domonkos szerzetes pedig úgy nyilatkozott, hogy a tanulmány továbbra is kitart a nőknek a diakonátusból való kizárása mellett. A 70 oldalas francia nyelvű munkából valójában sem az engedély, sem a tiltás nem szivárgott ki a médiához. Mint minden munkadokumentum, amely valószínűleg előbb a Hittani Kongregáció elé kerül, ez a tanulmány sem egyéb, mint rövid és válogatott történeti és teológiai összefoglalás a diakonátusról.

A nők diakonátusának kérdése legalább 20 éve a Nemzetközi Teológiai Bizottság előtt van. Az eredeti tanulmány, amelyet még VI. Pál pápa kért a bizottságtól, el is veszett. Mivel azt nem publikálták, egy cikk jelent meg 1974-ben az *Orientalia Christiana*-ban egy akkori bizottsági munkatárs, *Cipriano Vagaggini* tollából, aki összegezte, hogy a nők diakónussá ordinálása a korai egyházban szentségi volt. S amit az Egyház egykor tett – javasolta a szerző –, azt ma is megteheti. Más szakértők, Vagaggini előtt és után hasonló eredményekre jutottak, de a jelenlegi dokumentum csakis a kétségeket idézi és fáradhatatlanul kerülgeti ki azokat a következtetéseket, amelyek szerint nők egykor igenis megkapták a szent rend egyik-másik fokozatát.

Egy dolog sajnálatosan egészen világos: az új dokumentum aprólékosan vigyáz és fundamentalista módon törekszik arra, hogy bizonyítsa ki nem fejtett állítását: nőket soha nem szenteltek (diakónussá sem), és nem is lehet őket fölszentelni. Teljesen elmegy amellett a szembeötlően nagy történeti és teológiai bizonyosság mellett, hogy nőket bizony szenteltek diakónussá. Érvelni próbál amellett is, hogy mivel a diakonátus a szent rendből való részesezés, az pedig kizárja magából a nőket, csatlakozva ezáltal a nyelvhasználathoz is, amely a szavak jelentésében hordozza a sugallatot, hogy a diakónus, csak úgy, mint a pap, egészen összeforr Krisztus alakjával, vagyis már csak ez is kizárja a nőket e hivatalból.

Az egyik bizottsági tag magánemberként elmondta, hogy az évek óta tartó megbeszélések főbb pontjai, amelyek által a dokumentum 18 oldaláról 70 oldalra duzzadt, ezek voltak: Mit csináltak a női diakónusok? Voltak-e női diakónusok valaha is fölszentelve? Ad-e a diakónusszentelés részt a fölszenteltnek az egyházi rendből? Ha igen, olyan módon-e, hogy az a szolgálati papság része is? Ez utóbbi kérdés igen mély vitát váltott ki a bizottságban.

Mit csináltak tehát a női diakónusok?

Mivel a női diakónusok munkája – mindig is az igében, a liturgiában és a szeretetszolgálatban gyökerezett – földrajzi régiók szerint differenciálódott, a női diakónusok léte tagadhatatlan. A bizottság elismerte, hogy Szent Pál a kenkreai egyház diakónusának (s nem diakonisszájának) nevezte Főbét. Mégis semmibe vesz, vagy lábjegyzetbe számúzi a sírfeliratok bizonyítékait és az irodalmi evidenciákat. Elenyésző a dokumentumban a közeledés ahhoz, amit egyáltalán a nők ordinációjáról tudunk, és általános magatartás, hogy minden diakónusnak nevezett személy csak férfi lehet, márpedig a korai egyházban éppen a női diakónusokat foglalkozásuk alapján nevezték meg.

A bizottság kezdettől fogva állítja *Walter Kasper* bíborost idézve, hogy lehetetlenség egypár történeti tény alapján érveket kovácsolni, mégis világosan kísérletet tesz erre, mikor a diakonisszákat a diakonátus két csoportja közül az egyiknek ismeri el. Több mint negyven évvel ezelőtt *Jean Daniélou*, francia jezsuita, bíboros, a női diakónusok négyféle szolgálati területét különböztette meg: 1. evangelizálás, katekézis és lelkipozítás; 2. liturgikus feladatok, amelyek megfelelnek az ajtonálló, akolitus, lektor és diakónus szolgálatainak; 3. a betegek gondozása, beleértve a szent kenetet is; 4. liturgikus imádságok. Daniélou tényekkel érvel amellet, hogy nők kiszolgáltatták a betegek kenetét, *Epiphanius* idézve: „a női diakónust a pap delegálta, hogy lássa el az ő szolgálatát a [beteg] számára”. Ez pedig még mélyebbre ás a kérdésben és még jobban kiemeli a bizonytalanságot, amely a dokumentumba ágyazódik: megkaphatják-e nők a szent rend hatalmát?

Voltak-e fölszentelve?

Ahogy az idő és a gyakorlat megkívánta, a nőket pontosan olyan rítusok által szentelték fel diakónussá, mint a férfiakat. Apostoli konstitúció írta elő a felszentelés rítusát nők számára, és a niceai (325), illetve a kalcedóni (451) zsinatok így kodifikálták: „Ó, püspök, tedd föl a kezedet rá (nőnemű személyes névmást használ itt) a papság jelenlétében”. Talán a legidősebbek ismerik a női diakónusok ordinációjának teljes rítusát, egy nyolcadik század közepi bizánci kéziratból, ami *Barbarini 336* néven ismert, s előírja, hogy a nőket a püspök a szentélyben, az oltár közelében szentelje, mert ez lesz a jele a tényleges ordinációnak.

A bizottság viszont csak a nem szentségi „ordinációt” ismeri el, amelyet a „diakonisszák” kézfeltétel által kaptak mint afféle kisebb rendet. Ennek tárgyalásakor a bizottság nem is említi meg korábbi tagjának, *Cipriano Vagaggini*nek tudományos eredményeit, csak egy lábjegyzet erejéig, amely egy híres vitára utal *Vagaggini*, *Roger Gryson* és *Aime Georges Martimort* között a hetvenes-nyolcvanas években a női diakónusokról. *Gryson* a szöveg részletes tanulmányozása során arra az eredményre jutott, hogy a nőket szabályosan szentségi módon ordinálták diakónussá. *Martimort* érvelt ez ellen. Magáért beszél az is, milyen részletesen követi a bizottság *Martimort*-t és más szerzőket, *Gerhard Muller*, albizottsági tag által.

Részesültek-e az egyházi rendben?

Visszhangozva a tridenti zsinatot, a bizottság úgy találja, hogy a teológiai vélemények többsége a 12. századtól alátámasztja a diakonátus szentségi mivoltát és ezt úgy mondja ki, mint ami megfontolható a nők diakonátusát illetően is. A dokumentum nem túl rejtett üzenete – bebizonyítani, hogy a diakonátus az egyházi rendben részesít oly módon, hogy kizárja onnan a nőket – nem a tanítóhivatali tanítás. Amint a dokumentum néhányszor ismétli is, a diakónus nem papságra, hanem szolgálatra szentelt valaki (*non ad sacerdotinum sed ad ministerium*).

A tanulmány megjegyzi, hogy a II. vatikáni zsinat okmányai föltételezik a diakonátus mindkét módjának szentségi fokát (az állandó diakónusét és az egyházi rend áldozópapság előtti fokozatát). Itt azután jelentős teret szentel arra, hogy különbséget tegyen: hogyan működik a pap *in persona Christi capitis* (Krisztusnak, az egyház fejének személyében) eljárva, illetve egészen új kifejezést gyárt a dokumentum, mikor leírja, hogyan működik a diakónus *in persona Christi servi* (Krisztusnak, a szolgának a személyében) eljárva. Ha az *in persona Christi capitis* nem alkalmazható nőkre, akkor az *in persona Christi* bármiféle toldalékkal sem alkalmazható – érvel a dokumentum.

És bármennyire kerébe töri is ezzel a bizottság a logikát – kettészelve, aztán ismét egyesítve a fej-Krisztus és a szolga-Krisztus koncepcióját – nem visz közelebb a diakonátusnak mint külön és állandó hivatásnak, illetve az egyházi rend részének megértéséhez. És nem reflektál az új terminus (*in persona Christi servi*) a hagyományos tanítóhivatali állápontra, amely a diakónust mint az egyház képviselőjét mutatja be.

Része a szolgálati papságnak?

A dokumentum néven nem nevezett félelme a női papság kísértete: ha nőket lehet diakónussá szentelni, akkor lehet pappá is. A bizottság érvelése ez: ha a diakonátus a szolgálati papság része, akkor a nők ki vannak zárva a diakonátusból is. De az efféle érvelés visszalő, mint a bumeráng. Megfellebbezhetetlen történeti evidencia, hogy nőket püspökök az egyházi rend kiszolgáltatásának szándékával diakónussá szenteltek. Márpedig ha nőket szentségileg diakónussá ordináltak, és a diakonátus részt ad a szolgálati papságból (ahogy a dokumentum érvel), akkor nők már részesedtek a szolgálati papságból is. Magam nem érvelek a nők papsága mellett, csak rámutatok, hogy ez az érvelés ide vezet.

Ami a diakonátust illeti, annak egyetemesen elfogadott teológiája szerint a diakonátus a diakónust egyházában Krisztus nevében működő személyként mutatja be, és ez ellentétben áll az egyház fejének nevében működő személlyel. A dokumentum viszont összekeveri az egyházi rend három fokozatát. A nyílt kísérlet, hogy közelebbről meghatározza az egyházi rendet, annak bármelyik fokát Krisztus (férfi) papságának részeként, amely így nem alkalmazható nőkre, egyidejűleg kevésbé hihetővé teszi azt az egyház tanítást, amely minden emberi személy egyenlőségéről szól. Amellett, hogy beszivárogtatja ide a célzást, hogy nők nem képviselhetnék Krisztust, még szolgálókként sem (nem működhetnek *in persona Christi servi*), a bizottság figyelmen kívül hagyja az *in persona Christi* teológiájának alapvető gyöngeségeit is. Tény ugyanis, hogy Krisztus embersége túlmutat a nemek korlátain, és az ordináció kérdésére vonatkozó egyházi dokumentumokon kívül egyetlen másik egyházi irat sem érvelt soha a társadalmi nemek ontológiai különbségével. Ez az a szempont, ami világszerte növekvő lelkesedést vált ki a nők diakonátusával kapcsolatban.

És most mi következik?

Az eredeti kérdés (Miért ne?) érvényes továbbra is a II. vatikáni zsinat óta. 1985-ben Basil Hume bíboros, Westminster érseke és az európai püspöki konferencia elnöke egy olasz lapnak elmondta, hogy ő nagyon boldog volna, ha az egyház nőket diakónussá szentelne. Mint mondta, a nők már régóta gyakorolják a diakonátust, és a diakonátus viszont nem része a szolgálati papságnak.

Miért ne? – továbbra is szól a mantra mint növekvő magától értetődése a keleti egyház töretlen hagyományában gyökerező női diakonátusnak, s a keleti egyház apostoliságát és rendjét a II. vatikáni zsinat deklarálta az ökumenizmusról szóló határozatában (1964). Hripsime nővér, diakónus, akit a konstantinápolyi örmény pátriárka szentelt föl már sok évvel ezelőtt az Egyesült Államokban, ma is él. A jelenlegi konstantinápolyi örmény pátriárka, II. Mesrob érsek kívánatosnak tartja több női diakónus szentelését is. A görög orthodox egyház kolostori apácákat szentelt diakónussá az ötvenes években és Bartholomeo, konstantinápolyi ökumenikus pátriárka 1996-ban kijelentette, hogy bármikor vissza lehet térni „az egyház ősrégi gyakorlatához”.

Nálunk is, külföldön is folyamatosan hangzik a kiáltás a nők diakonátusáért. A német egyházmegyék egyesített szinódusa 1975 óta jó néhányszor kérte, hogy szenteljének női diakónusokat. Amerika egyházjogi társasága egy 1995-ös jelentésében jegyzi meg, hogy ez a szentelés „megnyitná az utat, hogy a nők diakónusi szolgálatként gyakorolják az egyházban a tanítói, megszentelői és kormányzó funkciókat, és így olyan egyházi hivatalokat is megkaphatnának, amelyek nyitva állnak a diakónusok, de zárva a laikusok előtt.” Múlt nyáron az *U.S. Catholic* magazin olvasói felmérése talált széleskörű támogatottságot a nők diakonátusát illetően.

De a Nemzetközi Teológiai Bizottság eme új dokumentuma más Rómából eredő negatív jelzéseket is magába foglal. A „Nők diakónussá szenteléséről kiadott közlemény” (2002. szeptember) [szerintem ez a dátum téves, egy évvel korábbi lehetett az a közlemény] szerint „tilosak az olyan kezdeményezések, amelyek bármilyen módon célul tűzik ki (női) jelöltek diakónussá szentelését”.

Ezt a nyilatkozatot mint adminisztratív üzenetet Németország és Ausztria püspökeinek szánták, akik valóban saját általuk ellenőrzött programokon előkészítettek/előkészítenek nőket a diakonátusra.

Hiszem, hogy azok az érvek, amelyeket *Nagycsütörtök* című könyvemben kifejtettem, ma is érvényesek. A férfiak és nők ontológiailag egyenlők. Az egyház megnevezett okokat, amelyek miatt, jóllehet a nők és férfiak ontológiailag egyenlők, nőket nem lehet pappá szentelni, ám, az az állítás, amely szerint nők nem szentelhetők pappá, nem ad választ arra a kérdésre, hogy vajon szentelhetők-e nők diakónussá. Nők kapnak és a múltban is kaptak hivatást a diakonátusra. Erősebbek a Szentírásban, a történelemben, a hagyományban és a teológiában meglévő érvek arra, hogy nők diakónussá szentelhetők, mint azok az érvek, amelyek szerint nem. A nők folyamatosan szolgáltak és szolgálnak az egyházban diakónusi szolgálatokat téve, akár fölszentelték őket arra, akár nem. Hogy a nők által végzett szolgálatok fölszentelt hivatalok legyenek, az mind Isten népe számára, mind a hierarchia számára szükséges. Végeredmény: a nők diakonátusra való szentelése lehetséges.

Mielőtt a Vatikán kiadta volna Georges Cottier kommentárját, Thomas Norris dogmatika tanár, a bizottság tagja megerősítette, hogy a nők diakonátusa felújításának kérdése nyitva maradt. „A tanítóhivatal dolga lesz, hogy döntsön erről” – mondta. Tizenöt évvel ezelőtt New York Cityben, Joseph Ratzinger bíborostól én magam kérdeztem ugyanezt: Visszatér-e az Egyház a női diakónusok szentelésének gyakorlatához? Válasza ez volt: „Még tanulmányozzuk a kérdést”. De meddig?